

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА
УКРАЇНИ**

БЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ

Кафедра філології і психології

Вступ до мовознавства

Методичні вказівки

за кредитно-модульною системою навчання

для студентів факультету лінгвістики

зі спеціальності 6.020303 – переклад

УДК 81'1

Затверджено до друку методичною комісією

факультету лінгвістики БНАУ

(Протокол № 12 від 31.05.12 р.)

Укладачі: **Карпенко С. Д.**, канд. філол. наук

Вступ до мовознавства: методичні вказівки для студентів факультету лінгвістики денної та заочної форм навчання (за кредитно-модульною системою навчання) / С. Д. Карпенко. – Біла Церква, 2012. – 35 с.

Методичні вказівки містять тематичний план та робочу програму зі вступу до мовознавства, тематику та зміст семінарських занять, завдання для самостійної роботи, орієнтовні теми рефератів, питання підсумкового контролю. Видання призначене для студентів філологічних спеціальностей і покликане забезпечити самостійну роботу з дисципліни.

Рецензент: **Шмирова О.В.**, канд. пед. наук

© Карпенко С.Д.
© БНАУ

ВСТУП

Лінгвістика — наука про мову, про функції та універсальні характеристики мови, про її структуру й історичний розвиток. Мовознавство складається з багатьох галузей і розділів. Наприклад, такий розділ мовознавства як семасіологія вивчає значення мовних величин. Фонетика й фонологія розглядають звукову будову мови. Лексикологія й фразеологія досліджують словесний матеріал мови. Словотвір — це розділ мовознавства, предметом якого є способи творення слів та їхня продуктивність. Словозміну й закономірності поєднання слів у речення й словосполучення розглядає граматика (морфологія й синтаксис). У середині кожної галузі мовознавства можуть існувати менші спеціальні відгалуження. Так, у межах лексикології є ономастика, що, у свою чергу, поділяється на топоніміку, антропоніміку та ін. Територіальну диференціацію мови вивчає діалектологія. У кожному із цих розділів досліджується сучасний стан мови або її історичний розвиток. Взаємодію мов, теорію і практику створення допоміжних міжнародних мов, а також проблеми перекладу з однієї мови на іншу досліджують інтерлінгвістика та перекладознавство.

Мовознавство як наука має велике значення не тільки при вивченні рідної та іноземної мов, для розроблення термінології, у науковому коментуванні мовних текстів, машинному перекладі, вона дає і теоретичні висновки для розв'язання проблеми взаємовідношення матеріального й ідеального, для правильного розуміння суспільної свідомості і самої людини як суспільної істоти. Проблема взаємозв'язку мови й мислення, мовних і логічних величин вивчається одночасно мовознавством і філософією.

Основні види лінгвістичних методів — описовий (зіставний, конфронтативний, контрастивний, типологічний), історичний (порівняльно-історичний, компаративний) і нормативно-стилістичний. У мовознавстві є й спеціальні прийоми дослідження — це спостереження мовних фактів, мовний експеримент, лінгвістичне моделювання й лінгвістична інтерпретація.

Мовознавство виникло на межі філософії й філології. Мовознавчі проблеми розробляли ще в Стародавній Індії (граматичний трактат Паніні, 5-4 ст. до н. е., та ін.). У Стародавній Греції мову вивчали і у зв'язку з логікою, і з погляду її граматичної будови (праці Платона й Арістотеля, "Граматики" Діонісія Фракійця, бл. 100 до н. е., та ін.). Певний внесок у розвиток мовознавства зробили олександрійська школа та пергамська. Грецькі мовознавчі традиції розвивались у дослідженні латинської мови (праці М.Т. Варрона, Е. Доната, Прісціана та ін.). Пізніше предметом наукового описування стали арабська мова (граматичні школи в Басрі, Куфі та Багдаді), давньоєврейська, арамейська (праці андалузських філологів 9-12 ст.) й тюркські (праця Махмуда Кашгарського). Філологічні науки розвивались й на Далекому Сході, зокрема в Китаї та Японії. В епоху Відродження інтерес до культурної спадщини античного світу зумовив розвиток класичної філології. Поряд з цим починається вивчення й нових європейських мов

(А. Арно і К. Ласло "Загальна й раціональна граматика", 1660, так звана граматика ПорРояля). Застосування порівняльної методики й принципу історизму поклало початок порівняльно-історичному мовознавству, яке досягло великих успіхів у вивченні спорідненості мов, розробці питань генеалогічної класифікації мов, у вивченні історичного розвитку споріднених мов, сімей мов (передусім індоєвропейської), у реконструкції давнього стану мов тощо. Великий внесок у розвиток цього напрямку в мовознавстві зробили Ф. Вопп, Р.К. Раск, Я. Грімм, А.Ф. Потт, А. Шлейхер, Ф. Діц, Й. Добровський, О.Х. Востоков, Ф. Міклошич та ін.

Основи загального мовознавства, розуміння мови як "діяльності" й "продукту діяльності", вчення про зовнішні й внутрішні форми мови, типологічну класифікацію мов та ін. проблеми розробляв В. Гумбольдт. Його ідеї великою мірою позначилися на багатьох напрямках мовознавства ХІХ - ХХ ст. На критиці лінгвістичного натуралізму сформувалася школа молодограматиків — А. Лескін, К. Бругман, Г. Остгоф, Б. Дельбрюк, Г. Пауль та ін., яка звертала основну увагу на вивчення живих мов. Молодограматизм багато дав для розвитку порівняльно-історичного мовознавства. У ХІХ ст. остаточно склалися основні галузі індоєвропейістики — елліністика, романістика, германістика, слов'янознавство, балтистика, кельтологія та ін. Принципи порівняльно-історичного методу, розроблені для індоєвропейських мов, було перенесено на вивчення неіндоєвропейських мов. Так сформувалися семітологія, тюркологія, фінно-угрологія, африканістика та ін.

У розвитку мовознавства початку ХХ ст. визначну роль відіграли праці Ф. де Соссюра, передусім "Курс загальної лінгвістики" (1916). Він створив знакову теорію мови, розробляв проблеми синхронії й діахронії, внутрішньої лінгвістики, зовнішньої лінгвістики та ін. Ідеї Ф. де Соссюра знайшли розвиток у школах (напрямах) лінгвістичного структуралізму: Празька лінгвістична школа (центром її був Празький лінгвістичний гурток), Женевська школа, глосематика, дескриптивна лінгвістика. Паралельно до структуралістських течій розвивалися інші концепції й напрями в мовознавстві: психологічний напрям (праці Г. Штейнталя, В.М. Вундта, до цього напрямку належав О.О. Потебня), неолінгвістика та ін.

З поширенням матеріалістичного світогляду розвинулися експериментальна фонетика й лінгвістична географія. Пізніше в мовознавстві виникли нові напрями й галузі — психолінгвістика, соціолінгвістика, етнолінгвістика, семіотична лінгвістика, трансформаційна лінгвістика та ін. У сучасному зарубіжному мовознавстві поряд з матеріалістичними лінгвістичними теоріями поширені теорії, що ґрунтуються на ідеалістичних засадах (теорія мовної відносності, неогумбольдтіанство тощо). У розвитку слов'янського мовознавства визначну роль відіграла праця М. Ломоносова "Російська граматика" (1755, опубл. 1757). Глибокі мовознавчі дослідження провели О.Х. Востоков, Ф.І. Буслаєв, І.О. Бодуен де Куртене, Л.В. Щерба, М.В. Крушевський, П.Ф. Фортунатов, О.О. Шахматов, В.О. Богородицький, О.М. Пешковський, В.В. Виноградов та ін. Значний внесок у розвиток

мовознавства зробили українські мовознавці О.П. Павловський, М.О. Максимович, П.Г. Житецький, О.О. Потебня, Д.М. Овсяннико-Куликовський, Й. Левицький, І.С. Свенціцький, К.П. Михальчук, Є. Желехівський, Є.К. Тимченко, А.Ю. Кримський та ін.

Радянське мовознавство спиралося на марксистсько-ленінський метод пізнання — діалектичний та історичний матеріалізм. Воно виходить з визнання загального зв'язку розвитку мови з розвитком людського суспільства, який, проте, не може безпосередньо відбиватись у всіх елементах мовної структури. Протягом певного часу успішний розвиток радянського мовознавства гальмувало так зване нове вчення про мову. Незважаючи на це, радянські мовознавці досягли визначних успіхів у дослідженні старописемних мов і молодописемних мов, для яких було розроблено графічні системи, створено їхні літературні мови. Радянському мовознавству належить заслуга в опрацюванні історії літературних мов і в розробці багатьох проблем загального мовознавства. Найважливішим теоретичним питанням, над яким працюють радянські мовознавці, є проблема закономірності розвитку національних мов у період переходу від соціалізму до комунізму, а також вивчення функції російської мови як мови міжнародного спілкування СРСР та як однієї з світових мов. Швидко розвивається прикладне мовознавство, зокрема такі його напрями, як створення інформаційних мов, машинне реферування, машинний переклад та ін. У розвитку радянського мовознавства чимало заслуг належить українським мовознавцям М.Я. Калиновичу, М.К. Грунському, Л.А. Булаховському, І.К. Білодідові, С.П. Бевзенкові, О.С. Мельничуку, П.П. Плющеві, В.М. Русанівському, А.О. Білецькому, Л.Л. Гумецькій, Г.П. Їжакевич, І.І. Коваликові, Ю.О. Жлуктенку, та ін. На Україні проблеми мовознавства розробляють Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, Інститут суспільних наук АН УРСР (Львів), мовознавчі кафедри університетів та педагогічних інститутів. Виходить журнал "Мовознавство".

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”

Вступ до мовознавства є частиною загального мовознавства. Вивчаючи феномен мови через систему мовознавчої методології, академічна наука відкрила світові безліч мовних таємниць, що стосуються природи і сутності мови, її походження, закономірностей розвитку й функціонування на різних історичних етапах, походження і розвитку письма, генеалогічної та типологічної класифікації мов, структурних рівнів та одиниць мови.

Вступ до мовознавства є базовим при вивченні вступу до перекладознавства, теорії і практики перекладу, де детально вивчаються мовна картина світу, мовні групи, сім'ї, типологія мов за ознакою синтетичності та аналітичності тощо.

Мета курсу – ознайомити студентів з мовознавчими процесами, надати їм базові знання про природу, властивості мови та засвоїти основні мовознавчі терміни. Показати впливи та взаємовпливи різних мов.

Перед студентами ставляться наступні **завдання**:

1. З'ясувати природу і сутність мови, її походження, закономірності розвитку й функціонування на різних історичних етапах, походження і розвиток письма, генеалогічну та типологічну класифікації мов, структурні рівні та одиниці мови.

2. Своєчасно і постійно виконувати завдання, попередньо оволодівши теоретичним матеріалом, запропонованим у підручнику М.П. Кочергана “Вступ до мовознавства” (Київ, 2001).

3. Вивчати мовознавчу термінологію, обмежену змістом навчального курсу.

1 СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

1.1. Структура навчальної дисципліни “Вступ до мовознавства”

Найменування показників	Напрямок підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів, відповідних ECTS–3,1	Напрямок 0305 „філологія”	Нормативна (за вибором студента)	
Модулів - 2	За професійним спрямуванням: 6.020303 - „Переклад”	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів - 2		1-й	1-й
Курсова робота		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин - 40		2-й	1-2-й
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 2 СРС - 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	20 год.	10 год.
		<i>Практичні</i>	
		20 год.	2 год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		41 год.	27 год.
		Вид контролю: іспит	

1.2 Розподіл навчальних годин за формою навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
	69	2	2		9	41	41	1	2		9	27
	0	0						0				
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Загальні питання мовознавства												
Тема 1. <i>Мовознавство як наука. “Вступ до мовознавства” як навчальна дисципліна</i>	4	1	1			4	4	1			1	2
Тема 2. <i>Природа, сутність, функції та будова мови</i>	5	1	1		1	4	4	1			1	2
Тема 3. <i>Походження і розвиток мови</i>	7	2	2		1	4	4	1			1	2
Тема 4. <i>Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація</i>	7	2	2		1	4	4	1			1	2
Тема 5. <i>Фонетика і графіка. Звуки мови, їх вивчення і класифікація</i>	6	2	2			4	4	1	1			2
Тема 6. <i>Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків</i>	5	2	2		1	4	4	1			1	2
Тема 7. <i>Лексика і</i>	7	2	2		1	3	3	1				2

<i>фразеологія. Слово та його значення. Лекси- ко-семантичні кате-горії. Лексико-сема- нтична система мови</i>												
Тема 8. <i>Історичні зміни словникового складу мови. Фразео-логія. Лексикографія. Граматики</i>	7	2	2		1	4	4	1			1	2
Модуль 2												
Змістовий модуль 2.												
Граматики. Мовна типологія												
Тема 9. <i>Граматики. Граматичне значення. Граматичні категорії</i>	7	2	2		1	4	4	1			1	2
Тема 10. <i>Морфема і словоформа. Способи вираження граматичних значень. Частини мови</i>	7	2	2		1	4	4	1			1	2
Тема 11. <i>Типологічна класифікація мов</i>	7	2	2		1	2	2	1			1	
Усього годин:	69	20	20		9	41	41	10	2		9	20

2. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Кредити, відповідно до системи ECTS, відображають обсяг усіх видів робіт: лекційних, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, екзаменів, самостійної роботи студента тощо, тобто базуються

на повному навантаженні студента, а не обмежуються лише аудиторними годинами, причому – один кредит відповідає 36 академічним годинам.

Кредитно-модульна система – це модель організації навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні двох складових: модульної технології навчання (залікових одиниць) і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, спрямованої на підвищення якості знань та вмінь навчальної діяльності студента в процесі як аудиторної, так і самостійної роботи.

Модульна технологія навчання – це одна із сучасних педагогічних технологій, що передбачає модульну (блочну) побудову навчального матеріалу та його засвоєння, послідовного та ґрунтовного опрацювання навчальних модулів, мотивацію навчання та визначення цілей, значну самостійну навчально-пізнавальну діяльність студента різноманітні форми діагностики рівня його знань та вмінь.

Кредит (залікова одиниця) – це уніфікована одиниця виміру виконання як аудиторної, так і самостійної навчальної роботи (навчального навантаження).

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що вимагається для їх завершення. Вони відображають кількість роботи, якої вимагає кожен блок курсу, відносно загальної кількості, роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто: лекції, практична робота, семінари, консультації, **виробнича практика**, самостійна робота в бібліотеці чи вдома – і екзамени чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням. ECTS, **таким чином**, базується на повному навантаженні студента, а **не обмежується лише** аудиторними годинами.

Кредити ECTS – це скоріше відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження студента. Вони лише визначають, яку частину загального річного навчального навантаження займає один блок курсу в закладі чи факультеті, який призначає кредити.

Заліковий кредит це завершена, **задокументована частина** загального обсягу трудомісткості навчання студента, що складається з одного чи кількох змістових модулів, виражена в академічних годинах і кредитах ECTS і підлягає обов'язковому оцінюванню та зарахуванню.

Модуль – це завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними видами навчальної діяльності студента (лекції, практичні, лабораторні, семінарські та індивідуальні заняття, самостійна робота, практика, контрольні заходи). Тобто, це частина загального обсягу навчальної інформації, споріднена за формами і видами навчальної та науково-дослідної діяльності студента.

Кредитно-модульна система насамперед, це певна шкала для оцінювання, комплексний показник успішності. В основі модульно-рейтингової системи лежить накопичення балів за певний період навчання (модуль, семестр, рік) і за різнобічну діяльність. Сума цих оцінок виступає в

ролі кількісного показника якості роботи студента порівняно з успіхами його товаришів. Однак, вона відображає не тільки якість знань і вмінь, а й точність у роботі, активність, самостійність, творчість.

Поточний контроль це оцінювання якості засвоєння студентом навчального матеріалу і здійснюється викладачем у формі усного спілкування зі студентом, письмового, тестового контролю під час проведення лабораторних занять, контрольних робіт, на лекціях для перевірки засвоєння матеріалу студента і рівня оволодіння вміннями та навичками, а також отримання певної кількості балів.

Підсумковий контроль може здійснюватися у формі іспиту при виконанні студентом усіх видів попередніх заходів за програмою бакалаврів.

У чому полягають переваги застосування системи?

Переваги для студента:

- модульно-рейтингова система активізує СРС, робить її ритмічною і систематичною протягом семестру;
- стимулювання самостійності, ініціативності, відповідальності, творчості, що особливо важливо в умовах переходу до ринкової економіки;
- орієнтація на пошук, а отже й на всебічне розкриття задатків і здібностей;
- підвищення об'єктивності оцінки знань, майже повне незалежнення від вдалої чи невдалої відповіді на запитання чи екзамені;
- значне зменшення психологічного навантаження під час екзамену.

Переваги для викладача:

- реальна можливість індивідуалізації навчання та диференційованого підходу до студентів;
- можливість реально допомогти студентам раціонально розподілити їхнє навчальне навантаження протягом семестру, особливо під час екзаменаційної сесії

Що нового принесла рейтингова система в організацію навчального процесу?

- реальнішими стали можливості порівнювати успішність і творчий потенціал студентів;
- зникає загроза упередженого підходу до оцінки знань студентів;
- вступають у силу фактори заохочення до праці на заняттях в аудиторії панує дух змагальності;
- зростає відповідальність студента за результати навчання;
- індивідуалізація навчання стає реальністю;
- зникає штурмівщина;
- зникає проблема відвідування занять як така.

2.1. Кредитно-модульна структура дисципліни “Вступ до мовознавства”

Згідно навчального плану на вивчення дисципліни “Вступ до мовознавства” виділено:

всього – 150 години

в т.ч. аудиторних – 109 години

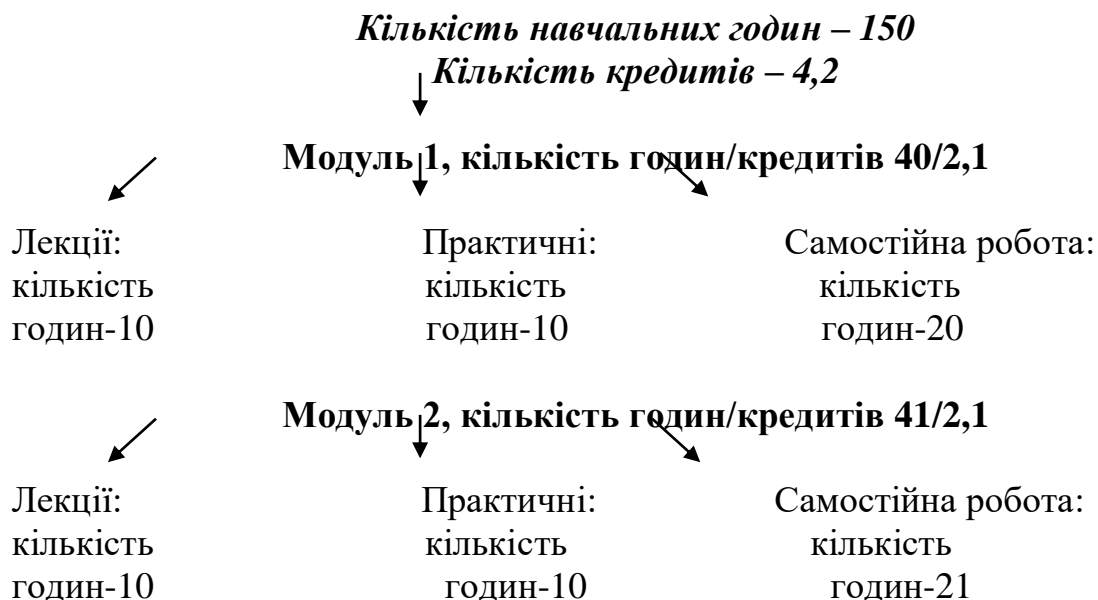
самостійна робота студентів – 41 година.

Крім того по дисципліні виконується **курсний проект**.

Академічних кредитів – 4,3 в т.ч. на аудиторні роботи (лекції, лабораторні, контрольні заходи) – 3,1 кредитів, на самостійну роботу студентів – 1.1 кредитів, на курсовий проект – 1,5 кредитів. Поточний контроль засвоєного матеріалу здійснюється шляхом проведення захисту практичних робіт, виконання індивідуальних завдань (самостійної роботи), контрольних робіт. Рубіжне оцінювання включає захист модуля. Підсумковий контроль проводять у формі екзамену.

В заліковий кредит дисципліни входить 2 модулі, які поділяють на аудиторну роботу та самостійну роботу студентів.

2.2. Схема модульної структури дисципліни “Вступ до мовознавства”

2.3. Визначення обсягу годин з дисципліни та перелік форм аудиторних занять, самостійної роботи і контролю знань

Навчальний курс дисципліни “Вступ до мовознавства” проводиться впродовж одного семестру та має наступні види робіт:

- аудиторні заняття: 20 лекції, практичних 20

- самостійна робота студентів: 41 година;
Аудиторна робота з дисципліни здійснюється за тематичним планом.

3.ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН АУДИТОРНОЇ РОБОТИ

№ мод уля	№ п/п	Теми	К-сть годин
1	2	3	4
		Лекції	
1	1	Мовознавство як наука. “Вступ до мовознавства” як навчальна дисципліна	2
	2	Природа, сутність, функції та будова мови	2
	3	Походження і розвиток мови	2
	4	Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація	2
	5	Фонетика і графіка. Звуки мови, їх вивчення і класифікація	2
Всього за 1 модуль			10
2	6	Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків	2
	7	Лексика і фразеологія. Слово та його значення. Лексико-семантичні категорії. Лексико-семантична система мови	2
	8	Історичні зміни словникового складу мови. Фразеологія. Лексикографія.	2
	9	Грамматика. Граматичне значення. Граматичні категорії	2
	10	Морфема і словоформа. Способи вираження граматичних значень. Частини мови. Типологічна класифікація мов	2
Всього за 2 модуль			10
		Всього	20
		Практичні	
1	1	Мовознавство як наука. “Вступ до мовознавства” як навчальна дисципліна	2
	2	Природа, сутність, функції та будова мови	2
	3	Походження і розвиток мови	2

	4	Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація	2
	5	Фонетика і графіка. Звуки мови, їх вивчення і класифікація	2
Всього за 1 модуль			10
2	6	Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків	2
	7	Лексика і фразеологія. Слово та його значення. Лексико-семантичні категорії. Лексико-семантична система мови	2
	8	Історичні зміни словникового складу мови. Фразеологія. Лексикографія.	2
	9	Грамматика. Грамматичне значення. Грамматичні категорії	2
	10	Морфема і словоформа. Способи вираження граматичних значень. Частини мови. Типологічна класифікація мов	2
Всього за 2 модуль			10
Всього семінарських занять			20

3. 1. Тематика і зміст лекцій

Змістовий модуль 1

Загальні питання мовознавства

Тема 1. Мовознавство як наука. “Вступ до мовознавства” як навчальна дисципліна

Визначення мовознавства. Конкретне і загальне мовознавство. Теоретичне і прикладне мовознавство. Основні проблеми “Вступу до мовознавства». З якими суспільними науками пов’язане мовознавство, і в чому полягає цей зв’язок? З якими природничими науками пов’язане мовознавство? Які науки виникли на стику мовознавства і природничих наук? Основні методи дослідження мови.

Тема 2. Природа, сутність, функції та будова мови

Основні функції мови. Професійна і територіальна диференціація мови. Літературна мова. Загальнонародна мова. Стили літературної мови. Тип мислення пов’язаний з мовою. Чим відрізняється мова як знакова система від інших (штучних) знакових систем? Основні мовні одиниці.

Тема 3. Походження і розвиток мови

Різниця між походженням мови загалом і походженням конкретної мови. Звуконаслідувальна гіпотеза походження мови. Звукосимволічна гіпотеза походження мови. Вигукова гіпотеза походження мови. Диференціація та інтеграція мов.

Тема 4. Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація

Параметри розрізнення мов світу. Спорідненість мов. Генеалогічна класифікація мов. Поняття мовної сім'ї.

Тема 5. Фонетика і графіка. Звуки мови, їх вивчення і класифікація

Класифікації голосних відомі в мовознавстві. Параметри класифікації приголосних звуків.

Тема 6. Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків

Відрізки фонетичного членування мовленнєвого потоку. Фраза. Такт. Монофтонг. Поліфтонг. Просодичні засоби мовлення. Типи словесного наголосу. Енкліза. Прокліза. Інтонація. Різновиди змін звуків. Гаплогія, дієрезя, епентезя, метатезя. Субституції звуків і гіперизмів. Орфоепія. Транскрипція. Фонетичні закони. Диференційні й інтегральні ознаки фонем. Звук і фонема. Варіанти і варіації фонем. Фонологічна система мови. Письмо.

Тема 7. Лексика і фразеологія. Слово та його значення. Лексико-семантичні категорії. Лексико-семантична система мови

Основні ознаки слова. Класифікація слова за способом номінації. Лексичне значення слова. Денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова. Моносемія. Полісемія. Типи перенесення значень. Полісемія й омонімія. Синонімічний ряд. Типи антонімів. Системність лексичної семантики. Лексико-семантичні поля.

Тема 8. Історичні зміни словникового складу мови. Фразеологія. Лексикографія. Граматика

Причини історичних змін у лексиці. Шляхи та способи запозичень. Основні ознаки фразеологізму. Типи фразеологізмів. Фразеологічні єдності. Фразеологічні зрощення. Предмет теоретичної лексикографії. Типи словників.

Грамматика. Мовна типологія

Тема 9. Грамматика. Граматичне значення. Граматичні категорії

Різновиди граматики. Розділи граматики. Предмет морфології і синтаксису. Типи граматичних значень. Граматична категорія. Лексико-граматичні розряди (категорії)

Тема 10. Морфема і словоформа. Способи вираження граматичних значень. Частини мови

Типи значень властиві морфемам. Різновиди сегментних морфем. Суперсегментні морфеми. Граматична форма слова. Основні синтетичні способи вираження граматичних значень. Різновиди афіксального способу вираження граматичних значень. Основні критерії виділення частин мови. Європейська традиція класифікації слів за частинами мови. Специфіка частин мови в різних мовах світу.

Тема 11. Типологічна класифікація мов

Типи мов. Типологічна класифікація мов. Особливість аглютинативного типу мов. Інкорпоруючі, або полісинтетичні мови. Флективні мови.

3.2 Зміст практичних занять

№	ПРОБЛЕМАТИКА ЗАНЯТЬ	Кількість годин
1	<i>Визначення мовознавства. Конкретне і загальне мовознавство. Теоретичне і прикладне мовознавство. Основні проблеми “Вступу до мовознавства”.</i>	2
2	<i>Основні функції мови. Професійна і територіальна диференціація мови. Літературна мова. Загальнонародна мова. Стили літературної мови. Тип мислення пов’язаний з мовою.</i>	2
3	<i>Різниця між походженням мови загалом і походженням конкретної мови. Звуконаслідувальна гіпотеза походження мови. Звукосимволічна гіпотеза походження мови. Вибухова гіпотеза походження мови. Диференціація та інтеграція мов.</i>	2
4	<i>Параметри розрізнення мов світу. Спорідненість мов. Генеалогічна класифікація мов. Поняття мовної сім’ї. Класифікації голосних відомі в мовознавстві.</i>	2

	<i>Параметри класифікації приголосних звуків.</i>	
5	<i>Відрізки фонетичного членування мовленнєвого потоку. Фраза. Такт. Монофтонг. Поліфтонг. Просодичні засоби мовлення. Типи словесного наголосу. Енкліза. Прокліза. Інтонація. Різновиди змін звуків. Гаплогія, дієрезя, епентеза, метатезя. Субституції звуків і гіперизмів. Орфоенія. Транскрипція. Фонетичні закони. Диференційні й інтегральні ознаки фонем. Звук і фонема. Варіанти і варіації фонем. Фонологічна система мови. Письмо.</i>	2
6	<i>Основні ознаки слова. Класифікація слова за способом номінації. Лексичне значення слова. Денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова. Моносемія. Полісемія. Типи перенесення значень. Полісемія й омонімія. Синонімічний ряд. Типи антонімів. Системність лексичної семантики. Лексико-семантичні поля.</i>	2
7	<i>Причини історичних змін у лексиці. Шляхи та способи запозичень. Основні ознаки фразеологізму. Типи фразеологізмів. Фразеологічні єдності. Фразеологічні зрощення. Предмет теоретичної лексикографії. Типи словників.</i>	2
8	<i>Різновиди граматики. Розділи граматики. Предмет морфології і синтаксису. Типи граматичних значень. Граматична категорія. Лексико-граматичні розряди (категорії).</i>	2
9	<i>Типи значень властиві морфемам. Різновиди сегментних морфем. Суперсегментні морфемі. Граматична форма слова. Основні синтетичні способи вираження граматичних значень. Різновиди афіксального способу вираження граматичних значень. Основні критерії виділення частин мови. Європейська традиція класифікації слів за частинами мови. Специфіка частин мови в різних мовах світу.</i>	2
10	<i>Типи мов. Типологічна класифікація мов. Особливість аглютинативного типу мов. Інкорпоруючі, або полісинтетичні мови. Флективні мови.</i>	2

	Усього годин:	20

4. САМОСТІЙНА РОБОТА

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

20 годин - підготовка до аудиторних занять;

21 година - підготовка до контрольних заходів;

21 година - підготовка питань, які не розглядаються під час аудиторних занять.

4.1. Теми для рефератів

1. Основні етапи розвитку мовознавства.
2. Мовознавство у стародавньому світі.
3. Історія арабського мовознавства.
4. Мовознавство у середньовічному світі.
5. Філософські основи стародавнього мовознавства.
6. Зародження порівняльно-історичного мовознавства.
7. Основні представники порівняльно-історичного мовознавства.
8. Порівняльно-історичний метод в історії мовознавства.
9. Сучасний стан порівняльно-історичного мовознавства.
10. Основні напрямки порівняльно-історичного мовознавства.
11. Теорія молодогограматизму.
12. Деякі відомості про вчених молодогограматистів.
13. В. Гумбольдт — засновник теоретичного мовознавства.
14. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.
15. Празький структуралізм.
16. Американський структуралізм.
17. Копенгагенський структуралізм.
18. Основні відомості про вчених-структуралістів.
19. Сучасний структуралізм.
20. Психологізм у мовознавстві.
21. Женевська лінгвістична школа.
22. Основні проблеми сучасного мовознавства.
23. Математичний напрям в історії мовознавства.
24. Методи вивчення мови.
25. Теорія інформації у лінгвістиці.
26. Лінгвістика в епоху НТР.
27. Проблеми сучасної мовознавчої науки в Україні.
28. Харківська лінгвістична школа.
29. Основні відомості про українських філологів.
30. Основні напрямки розвитку українського мовознавства.

31. Основні відомості про вчених-філологів ХХ ст. (Україна).
32. Основні напрямки розвитку мовознавства на Україні (ХХ ст.).
33. Московська лінгвістична школа.
34. Казанська лінгвістична школа.
35. Петербурзька лінгвістична школа.
36. Основні відомості про російських вчених-філологів ХVІІ ст.
37. Основні відомості про російських вчених-філологів ХVІІІ ст.
38. Основні відомості про російських вчених-філологів ХІХ ст.
39. Основні напрями розвитку російського мовознавства (ХVІІ-ХVІІІ ст.)
40. Основні напрями розвитку російського мовознавства ХІХ ст.
41. Основні відомості про вчених-філологів ХХ ст. (Росія).
42. Основні напрями розвитку мовознавства в Росії (ХХ ст.).
43. Семіотика як наука про знаки.
44. Мова та інші семіотичні системи.
45. Мова як знакова система.
46. Невербальні засоби комунікації.
47. Комунікація у світі тварин та людська мова.
48. Мова та інші засоби спілкування.
49. Мова як найважливіший засіб людського спілкування.
50. Мова та суспільство.
51. Мова та мислення. Логічні та граматичні категорії.
52. Основні гіпотези походження мови.
53. Основні закономірності розвитку мови.
54. Походження людини, людського суспільства і мови.

4.2. Оформлення реферату

Реферат вважається видом самостійної роботи студента і його опрацюванням матеріалу вивченої дисципліни.

Загальний обсяг реферату визначається з розрахунку 0,25 сторінки на 1 год. самостійної роботи. Реферат включає *план, вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури та додатки.*

Реферат оформлюється на стандартному папері формату А4 (210 x 297) з одного боку. Поля: верхнє, нижнє та ліве — 20 мм, праве — 10 мм. Реферат може бути рукописним або друкованим і виконується українською мовою.

Захист реферату про самостійну роботу відбувається у терміни, спільно обумовлені студентом і викладачем.

5. ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ТА ЗАПИТАНЬ ДО МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ТА ІСПИТУ

Розділ 1 Загальні питання мовознавства

1.1 Мовознавство як наука.

“Вступ до мовознавства” як навчальна дисципліна

1. Дайте визначення мовознавства. Мовознавство – це...
2. У чому полягає різниця між конкретним і загальним мовознавством?
3. Які лінгвістичні дисципліни виділяють у межах загального мовознавства?
4. Чим різняться теоретичне і прикладне мовознавство?
5. У якому стосунку перебуває “Вступ до мовознавства” до “Загального мовознавства”?
6. Назвіть основні проблеми “Вступу до мовознавства”.
7. З якими суспільними науками пов’язане мовознавство, і в чому полягає цей зв’язок?
8. Які науки виникли на стику мовознавства і природничих наук?
9. Розкрийте взаємозв’язки мовознавства й філософії.
10. Дайте визначення терміна *метод*. У яких значеннях вживається термін *метод* у мовознавчій літературі?
11. Назвіть основні методи дослідження мови.
12. Розкрийте суть і завдання описового методу. Де цей метод знайшов практичне застосування?
13. Що є об’єктом дослідження порівняльно-історичного методу? Які прийоми використовує порівняльно-історичний метод?
14. Чим зіставний метод відрізняється від порівняльно-історичного? Яке практичне застосування має зіставний метод?
15. Яка мета структурного методу? В яких методиках реалізується структурний метод? Чим структурний метод відрізняється від описового? Що в них спільне?
16. В чому полягає методика дистрибутивного аналізу?»?
17. У чому суть трансформаційного аналізу?
18. До вивчення яких мовних одиниць застосовують компонентний аналіз?

1.2 Природа, сутність, функції та будова мови

1. Які погляди на природу мови відомі в науці?
2. Що доводить, що мова є суспільним, а не біологічним чи психічним явищем?
3. Назвіть основні функції мови.
4. Розкрийте зв’язки мови з суспільством.
5. Мовна політика – це...
6. У яких взаємозв’язках перебувають:
 - мова і народ
 - мова й індивід
 - мова і класи та інші соціальні групи
 - мова і надбудова
7. Що таке професійна і територіальна диференціація мови?

8. Літературна мова – це ... Загальнонародна мова – це ...
9. Які стилі літературної мови ви знаєте?
10. Чи є мова єдиним засобом мислення? Який тип мислення пов'язаний з мовою?
11. Знак – це ...
12. Що в мові є знаком?
13. Чим відрізняється мова як знакова система від інших (штучних) знакових систем?
14. Як розрізнити мову і мовлення? Яке практичне значення має розмежування мови і мовлення?
15. Система – це ... Структура – це ...
16. Назвіть основні мовні одиниці. Які лінгвістичні дисципліни вивчають різні рівні мовної структури?
17. Дайте визначення термінів *синхронія* і *діахронія*.

1.3 Походження і розвиток мови

1. У чому різниця між походженням мови загалом і походженням конкретної мови?
2. Розкрийте суть звуконаслідувальної гіпотези походження мови. Чому ця гіпотеза неприйнятна?
3. У чому суть звукосимволічної гіпотези походження мови? Хто її висунув, і хто підтримував?
4. Розкрийте вигуківу гіпотезу походження мови. У чому її бездоказовість?
5. Які факти заперечують гіпотезу соціального договору?
6. Де і коли виникла гіпотеза трудових вигуків? У чому її неспроможність?
7. Розкрийте суть гіпотези жестів. Чому ця гіпотеза є непереконливою?
8. У чому полягає гіпотеза походження мови Ф. Енгельса?
9. Як ви ставитеся до гіпотез інопланетного і божественного походження мови? Обґрунтуйте свою відповідь.
10. Які теорії лінгвогенезу ви знаєте? До якої теорії ви схилиєтеся?
11. Що означає “об’єктивний характер законів розвитку мови”?
12. Які причини викликають зміни в мові? Наведіть приклади мовних змін, зумовлених зовнішніми і внутрішньомовними причинами.
13. Що таке диференціація та інтеграція мов?
14. До чого може призвести контактування мов?
15. Що таке піджини і креольські мови? Що спільне і відмінне між ними?
16. Схрещення мов – це ...
17. Як називаються сліди переможеної мови в мові-переможниці?
18. Чим характерні розвиток та функціонування мови в первіснообщинному суспільстві?
19. Як розвивалися і функціонували мови у феодальному суспільстві?
20. Які особливості функціонування мови в капіталістичному суспільстві? Чим відрізняється національна мова від мови народності?

21. Що було характерним для функціонування мов у тоталітарному соціалістичному суспільстві?

1.4 Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація

1. Скільки мов тепер існує у світі? Чому не можна точно встановити кількість мов?
2. За якими параметрами розрізняють мови світу? Наведіть до кожного розрізнення конкретні приклади.
3. За якими критеріями визначається спорідненість мов?
4. Генеалогічна класифікація мов – це ...
5. На основі якого методу створена генеалогічна класифікація мов?
6. Назвіть учених, які заклали основи порівняльно-історичного мовознавства.
7. Визначте поняття мовної сім'ї. Скільки мовних сімей є у світі?
8. Назвіть основні мовні сім'ї.
9. На які групи поділяють індоєвропейську мовну сім'ю?
10. Охарактеризуйте слов'янські, германські та романські мови за генеалогічною класифікацією.
11. Які групи індоєвропейських мов представлені однією мовою?
12. Назвіть першу індоєвропейську мову з писемною фіксацією. До якої групи вона входить?
13. Дайте генеалогічну характеристику кавказьких, тюркських, фіноугорських та семіто-хамітських мов.
14. Макросім'я мов – це ...
15. У чому суть ностратичної гіпотези? Як її можна пов'язати з проблемою походження мови?

Розділ 2 Фонетика і графіка

2.1 Звуки мови, їх вивчення і класифікація

1. Що є об'єктом вивчення фонетики?
2. Що є предметом вивчення зіставної фонетики?
3. Експериментальна фонетика – це ... Які прилади для вивчення звукової природи мови використовує експериментальна фонетика?
4. У чому полягає практичне значення фонетики?
5. З якими нелінгвістичними дисциплінами і як саме пов'язана фонетика?
6. Якіє три аспекти у вивченні звуків?
7. Розкрийте сутність понять:
“сила звука” – це ...
“висота звука” – це ...
“довгота звука” – це ...
“тембр звука” – це ...
8. Форманта – це ... Які різновиди формант ви знаєте?
9. Мовленнєвий апарат становлять:
10. Артикуляція – це ... Назвіть активні й пасивні органи мовлення.

11. Як ви розумієте термін *артикуляційна база*?
12. Назвіть основні відмінності між голосними й приголосними звуками.
13. Які схеми класифікації голосних відомі в мовознавстві?
14. За якими параметрами класифікуються приголосні звуки?
15. Охарактеризуйте приголосні за акустичною ознакою.
16. Назвіть групи та підгрупи приголосних за місцем творення.
17. Які групи приголосних виділяють за пасивним артикулятором?
18. Назвіть групи приголосних, які розрізняються за способом творення.
19. Як характеризуються приголосні звуки за додатковою артикуляцією?

2.2 Фонетичні одиниці та засоби

1. На які відрізки фонетично членується мовленнєвий потік?
2. Фраза – це ...
3. Такт – це ...
4. Які теорії складу існують у мовознавстві?
5. Монофтонг – це ... Поліфтонг – це ...
6. Які просодичні засоби використовують у мовленні?
7. Наголос – це ... Назвіть типи словесного наголосу, які наявні в різних мовах.
8. Енкліза – це ...
9. Прокліза – це ...
10. Інтонація – це ...

2.3 Фонетичні процеси

1. Які різновиди змін звуків ви знаєте?
2. Назвіть позиційні зміни звуків, наведіть приклади.
3. У чому відмінність між кількісною та якісною редукцією?
4. Назвіть комбінаторні зміни звуків.
5. За якими ознаками можуть акомодуватися звуки?
6. Охарактеризуйте всі різновиди асиміляції.
7. Чим відрізняється асиміляція від акомодації?
8. Сингармонізм – це ... У яких мовах поширене це явище?
9. Що є спільного і відмінного між асиміляцією і дисиміляцією?
10. Наведіть приклади гаплогії, дієрези, епентези, метатези, субституції звуків і гіперизмів.
11. Орфоепія – це ...
12. Транскрипція – це ...
13. Чим історичні фонетичні зміни відрізняються від живих фонетичних процесів?
14. Які зміни звуків називають спонтанними?
15. Конвергенція звуків – це ... Дивергенція звуків – це ...
16. Фонетичні закони – це ...

2.4 Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків

1. Розкрийте поняття “функціональний аспект вивчення звуків”.
2. Наведіть приклади двох різновидів опозицій.
3. Фонема – це ...
4. У чому полягає різниця між диференційними й інтегральними ознаками фонем?
5. Чим різняться звук і фонема?
6. У яких позиціях можуть знаходитися фонemi в мовленнєвому потоці?
7. Нейтралізація протиставлення фонем – це ...
8. Що таке варіанти і варіації фонем? Наведіть приклади варіантів й індивідуальних, територіальних та позиційних варіацій.
9. Як встановити для певних двох звуків, чи це різні фонemi, чи варіанти однієї фонemi?
11. Фонологічна система мови – це ...
12. Як встановити фонологічну систему мови, її фонемний склад?
13. У яких позиціях можуть знаходитися фонemi?
14. У чому полягає національно-мовна своєрідність фонологічних систем?

2.5 Письмо

1. У чому полягає значення письма в історії суспільства?
2. “Предметне письмо” – це ... Наведіть приклади “предметного письма”.
3. Назвіть етапи розвитку графічного письма.
4. Піктографія – це ... Наведіть приклади піктографічного письма. Де застосовують піктографію в наш час?
5. Ідеографія – це ... Які народи користуються ідеографічним письмом у наш час?
6. Фонографія – це ...
7. Які мови користуються силабічною системою письма?
8. Консонантне письмо – це ...
9. Буквено-звукове письмо – це ...
10. Графіка – це ... Що є предметом графіки?
11. Які чотири сім’ї алфавітів існують на Землі?
13. Що є предметом орфографії?
14. Які принципи орфографії ви знаєте?

Розділ 3 Лексика і фразеологія

3.1 Слово та його значення

1. Що вивчає лексикологія?
2. Що є предметом: загальної лексикології, конкретної лексикології, історичної лексикології, зіставної лексикології?
3. З яких наукових дисциплін складається лексикологія в її широкому тлумаченні?

4. Слово – це...
5. Чим відрізняється слово від морфеми і словосполучення?
6. Назвіть основні ознаки слова.
7. Як класифікуються слова за способом номінації?
8. У чому полягає різниця між термінами слово і лексема?
9. Лексичне значення слова – це ...
10. Із яких компонентів складається лексичне значення?
11. У які типи відношень вступає слово?
12. Що таке денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова?

3.2 Лексико-семантичні категорії

1. Моносемія – це ... Полісемія – це... У чому відмінність вживання однозначних слів від багатозначних?
2. Як виникає полісемія? У чому відмінність між прямим і переносним значенням слова?
3. Які типи перенесення значень ви знаєте?
4. Що таке розширення і звуження значення? Чи збігається поняття широкого значення з поняттям багатозначності?
5. Омоніми – це ... Зіставте явище полісемії й омонімії. Що зближує і що розрізняє полісемію й омонімію?
6. Які різновиди омонімів існують у мові? Наведіть приклади гомогенних і гетерогенних омонімів.
7. Назвіть суміжні з омонімією явища.
8. Яка роль омонімів у мовленні?
9. Синонімія – це... Які є типи синонімів? Які різновиди часткових синонімів ви знаєте?
10. Синонімічний ряд – це... Як називається перше (стрижневе) слово синонімічного ряду?
11. Які різновиди синонімії ви знаєте?
12. Яку роль відіграють синоніми у мовленні?
13. Антонімія – це ... Назвіть чотири типи антонімів.
14. У чому спільність і відмінність синонімії й антонімії?
15. Яка стилістична роль антонімії?
16. Гіперо-гіпонімія – це ... Чому гіперо-гіпонімію називають квазісинонімією?

3.3 Лексико-семантична система мови

1. Обґрунтуйте системність лексичної семантики.
2. На чому ґрунтується системність лексики?
3. Які різновиди парадигматичних відношень існують у лексикосемантичній системі?
4. Лексико-семантичне поле – це ...

5. На чому базується зв'язок між лексико-семантичними полями? Як ви розумієте вираз *безперервність семантичного простору мови*?
6. Розкажіть, у чому полягає специфіка лексико-семантичних полів у різних мовах.
7. Якою є структура лексико-семантичного поля?
8. Як ви розумієте вираз *польова структура лексико-семантичної системи*?
9. Який ще вимір системності лексичної семантики, крім парадигматичного, ви знаєте?
10. На які групи ділиться лексика за вживаністю?
11. Які слова належать до активної лексики?
12. Назвіть групи слів, що входять до пасивної лексики?
13. Професіоналізми – це ... Діалектизми – це ... Екзотизми – це... Жаргонізми – це ... Арготизми – це ...
14. Що таке табу й евфемізми?
15. Як членується лексика за стилістичною класифікацією?
16. Назвіть основні групи слів, що входять до лексики високого стилю і лексики низького стилю.
17. Термін – це ... Назвіть основні ознаки терміна.
18. Для чого потрібно знати стилістичну класифікацію лексики?

3.4 Історичні зміни словникового складу мови

1. Розкрийте причини історичних змін у лексиці.
2. Архаїзми – це ... Яка відмінність між власне архаїзмами й історизмами?
3. Назвіть групи лексичних архаїзмів.
4. Семантичні архаїзми – це ...
5. Неологізми – це ... Які різновиди неологізмів ви знаєте? Що таке авторські неологізми? Який ще існує термін для їх позначення?
6. Розкрийте причини лексичних запозичень.
7. Яка різниця між лексичними запозиченнями і кальками?
8. Опишіть шляхи та способи запозичень.
9. Яких змін зазнають запозичувані слова при їх адаптації в мові?
10. Які конкретно мови є найпотужнішими джерелами лексичних запозичень?
11. Слово *пуризм* – це... Як потрібно ставитися до іншомовних запозичень?
12. Історична лексикологія – це ...
13. Етимологія – це ...
14. Внутрішня форма слова – це ...
15. Як називається втрата словом своєї внутрішньої форми?
16. Термін *наукова етимологія* – це... Назвіть принципи наукової етимології.
17. Народна (побутова) етимологія – це ... Чим вона відрізняється від наукової етимології?

3.5 Фразеологія

1. Фразеологія – це ...
2. Назвіть основні ознаки фразеологізму.
3. Що зближує фразеологізм зі словом.
4. Що зближує і що різнить фразеологізм і вільне словосполучення?
5. Як виникають фразеологізми?
6. У чому виявляється національна специфіка фразеології?
7. Які типи фразеологізмів ви знаєте?
8. Фразеологічні зрощення – це ... Наведіть приклади
9. Чим різняться фразеологічні єдності від фразеологічних зрощень?
10. Фразеологічні сполучення – це ...

3.6 Лексикографія

1. Лексикографія – це ...
2. Що є предметом теоретичної лексикографії?
3. Які функції виконує практична лексикографія?
4. На які два типи діляться всі словники?
5. Яка відмінність між енциклопедичними і лінгвістичними словниками?
6. Які енциклопедичні словники ви знаєте?
7. Назвіть основні словники лінгвістичних термінів.
8. На які дві групи поділяються лінгвістичні словники?
9. Перелічіть типи одномовних словників.
10. Які тлумачні словники ви знаєте.
11. Конкорданси – це ...
12. Назвіть відомі вам історичні й етимологічні словники.
13. Для чого потрібні частотні й зворотні словники?
14. Охарактеризуйте відомі вам ідеографічні словники.
15. Які різновиди перекладних словників ви знаєте? Назвіть найбільш важливі перекладні словники, що вийшли в Україні.

Розділ 4 Граматика

Граматика. Граматичне значення. Граматичні категорії

1. Граматика – це ...
2. Які різновиди граматики ви знаєте?
3. З яких розділів складається граматика?
4. Що є предметом морфології і синтаксису?
5. Яке місце в структурі мови займає граматика?
6. Граматичне значення – це ...
7. Які типи граматичних значень ви знаєте?
8. Граматична категорія – це ...
9. Як класифікують граматичні категорії?
10. Назвіть основні граматичні категорії.
11. Лексико-граматичні розряди (категорії) – це ...

4.2 Морфема і словоформа

1. Морфема – це ...
2. Варіювання морфем – це ...
3. Які типи значень властиві морфемам?
4. На яких два види поділяються всі морфеми?
5. Назвіть різновиди сегментних морфем. До кожного різновиду наведіть приклади.
6. Суперсегментні морфеми – це ...
7. Як класифікуються морфеми з функціонального погляду?
8. Як називається розділ мовознавства, який вивчає морфеми?
9. Чим відрізняється морфемний аналіз від словотворчого?
10. Граматична форма слова – це ...
11. Суплетивізм – це ...

4.3 Способи вираження граматичних значень

1. Що ви розумієте під способом вираження граматичних значень?
2. Які способи вираження граматичних значень називають синтетичними? Назвіть основні синтетичні способи вираження граматичних значень.
3. Назвіть різновиди афіксального способу вираження граматичних значень.
4. Чим відрізняється фузія від аглютинації?
5. Які синтетичні способи вираження граматичних значень використовуються в іноземній мові, яку ви вивчаєте?
6. В яких мовах поширені такі синтетичні способи вираження граматичних значень, як внутрішня флексія і редуплікація?
7. Для якої мови великою мірою характерне словоскладання?
8. Назвіть випадки використання суплетивізму для вираження граматичних значень в українській та іноземній мові, яку ви вивчаєте.
9. Які аналітичні способи вираження граматичних значень вам відомі?
10. Які аналітичні способи вираження граматичних значень поширені в іноземній мові, яку ви вивчаєте?

4.4 Частини мови

1. Частина мови – це ...
2. Які основні критерії виділення частин мови ви знаєте?
3. Які допоміжні критерії використовують для визначення слів за частинами мови?
4. У чому полягає проблема провідного критерію?
5. Чи можна один і той самий критерій використовувати як провідний для класифікації слів за частинами мови в різних мовах?
6. Де зародилося вчення про частини мови?

7. Звідки бере свій початок європейська традиція класифікації слів за частинами мови?
8. Що розуміли під частинами мови в давній Греції?
9. Чим відрізняється класифікація частин мови В.В. Виноградова від традиційної?
10. Чи можливо побудувати однакову для всіх мов систему частин мови?
11. У чому полягає специфіка частин мови в різних мовах світу?

4.5 Словосполучення і речення

1. Яку синтаксичну конструкцію називають словосполученням?
 2. Яка різниця між актантами і сирконстантами?
 3. Як називають синтаксис, який вивчає словосполучення?
 4. Чим синтаксичні словосполучення відрізняються від фразеологічних?
 5. Які питання теорії словосполучення є дискусійними?
 6. На які групи поділяються словосполучення за структурою?
 7. Назвіть типи словосполучень у залежності від головного (стрижневого) слова.
 8. Назвіть основні види словосполучень за характером виражених у них синтаксичних відношень.
 9. Назвіть синтаксичні зв'язки між словами у словосполученні та реченні, які існують у мовах світу.
 10. Що спільного і відмінного є в: узгодженні керуванні, узгодженні координації, керуванні й координації, тяжінні й узгодженні, тяжінні й керуванні?
 11. Якими засобами здійснюється прилягання?
 12. Які, на вашу думку, є підстави розглядати інкорпорацію, замикання й ізафет як типи синтаксичного зв'язку?
 13. Назвіть основні властивості речення, які його відрізняють від інших структурних одиниць мови.
 14. Які два аспекти виділяють у реченні?
 15. Яким терміном називають речення, коли його розглядають як одиницю мовлення?
 16. Назвіть граматичні ознаки речення.
 17. Яка роль інтонації в оформленні речення?
 18. Комунікативний тип речення – це ...
 19. Які комунікативні типи речень ви знаєте?
 20. Назвіть структурні типи простого речення.
 21. У чому різниця між односкладними і двоскладними реченнями?
 22. Структурна схема речення – це ...
 23. Поясніть, що таке пропозиція і модус.
 24. Актуальне членування речення – це ...
- Які засоби актуального членування речення використовуються в мовах світу?

Розділ 5 Мовна типологія

5.1 Типологічна класифікація мов

1. Яку класифікацію мов називають типологічною?
2. Чим типологічна класифікація відрізняється від генеалогічної?
3. Чому не бажано вживати термін *морфологічна класифікація* мов як синонім терміна *типологічна класифікація* мов?
4. Які вчені зробили вагомий внесок у типологічне мовознавство?
5. Які типи мов виділяють за типологічною класифікацією?
6. Охарактеризуйте кореневі (ізолюючі) мови. Обґрунтуйте, чому їх не можна називати аморфними.
7. У чому полягає особливість аглютинативного типу мов? Які мови належать до цього типу?
8. Які мови називають інкорпоруючими, або полісинтетичними?
9. Флективні мови – це ... Чим відрізняються флективні мови від аглютинативних? На які два підтипи поділяють флективні мови?
10. Чи бувають чисті типи мов?
11. Чому типологічна класифікація не є історичною? У чому помилявся В. Гумбольдт, даючи оцінку характеристику типам мов?

6. РОЗРАХУНОК БАЛІВ ДЛЯ ДИСЦИПЛІНИ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА” ЗА ПРОПОРЦІЙНОЮ СИСТЕМОЮ

КМС передбачає визначення за стобальною системою рейтингу студента на основі комплексної оцінки його, в тому числі по залишкових знаннях з певної дисципліни:

Орієнтовний розподіл балів по дисципліні:

	Максимум	Мінімум
лекції	20 балів	10 балів
практичні	20 балів	10 балів
контрольні заходи	10 балів	5 балів
захист модулів	20 балів	10 балів
екзамен	30 балів	25 балів

Загальна кількість 100 балів

Із загальної кількості балів, які виділені на лекційному матеріалі виділяється на

- присутність – 50%
- активна участь на лекції – 40%

- повнота законспект. матеріалу – 10%

1. Лекції

20 балів : 10 лекцій = 2 бали/лек (max)

10 балів : 10 лекцій = 1 балів/лек (min)

Розподіл балів за категоріями діяльності студента:

	max	min
Присутність	0,6	0
Повнота ведення конспекту	0,7	0,5
Активність чи опитування при відпрацюванні	0,7	0,5
<u>Всього балів за 1 лекцію</u>	2	1

2. Практичні заняття

20 балів : 10 = 2 (max)

10 балів : 10 = 1 (min)

Розподіл балів за категоріями діяльності студента:

	max	min
Присутність	0,2	0
Своєчасне виконання чи відпрацювання	0,8	0,5
Захист роботи:	1	0,5
<u>Всього балів за 1 семінар</u>	2	1

3. Самостійна робота

10 балів : 10 тем = 1 бал (max) – своєчасна здача

5 балів : 10 тем = 0,5 балів (min) – при повторній здачі

4. Захист модуля (захист 2 модулів)

20 балів : 2 модулі = 10 балів /модуль – своєчасна здача

10 балів : 2 модулі = 5 балів /модуль – при повторній здачі

6.1. Структурно-модульна схема дисципліни “Вступ до мовознавства”

№ зал. кред.	№ мо д.	К-сть годин*			Форма контролю	К-сть заходів	Оцінка за захід, балів		Сума балів за всі заходи	
		ЛЗ	ПЗ				max	min	max	min
1	1	5	5		Перевірка ЛЗ	5	2	1	10	5

					Перевірка ПЗ	5	2	1	10	5
					Самостійна робота	5	1	0,5	5	2,5
					Захист модуля	1	10	5	10	5
Всього за 1 модуль									35	17,5
					Перевірка ПЗ	5	2	1	10	5
					Перевірка ПЗ	5	2	1	10	5
					Самостійна робота	5	1	0,5	5	2,5
					Захист модуля	1	10	5	10	5
Всього за 2 модуль									35	17,5
Всього	10	10							70	35
					Іспит				30	

7. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів на всі форми навчальної діяльності	Оцінка в ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен	
90-100	A	Відмінно (5)	Зараховано
82-89	B	Дуже добре(4)	
74-81	C	Добре(4)	
64-73	D	Задовільно (3)	

60-63	Е	Достатньо (3)	
35-59	FX	Незадовільно (2)	Не зараховано
1-34	F	Незадовільно (2) з обов'язковим повторним курсом навчання	Не зараховано

8. ПРАВИЛА ЗАРАХУВАННЯ ІСПИТУ

1. При умові повного виконання навчального навантаження та отримання студентом 35 балів, студент допускається до іспиту.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час лекційного курсу застосовується слайдова презентація (у програмі PowerPoint), роздатковий матеріал, дискусійне обговорення проблемних питань. На семінарських заняттях вирішуються ситуаційні завдання, набуваються навички засвоєння матеріалу через виконання завдань в “Робочому зошиті...”, закріплюється вміння публічного захисту рефератів та курсових проектів.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у письмовій формі. Контрольні завдання за змістовим модулем включають тестові питання (25 тестів, одна правильна відповідь з чотирьох запропонованих).

Контроль самостійної роботи проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів;
- з практичних занять – за допомогою перевірки виконаних завдань;
- за індивідуальним дослідним завданням – перевірка та захист реферату за обраною темою.

Підсумковий контроль знань відбувається на іспиті у письмовій формі у вигляді комплексних контрольних робіт (ККР), які включають 25 тестів (одна правильна відповідь з чотирьох запропонованих).

Усі форми контролю включено до 100-бальної шкали оцінки.

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Карпенко С.Д. Робочий зошит для самостійної та аудиторної роботи зі вступу до мовознавства для студентів факультету лінгвістики. – Біла Церква, 2005. – 35 с.

12. ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький А.О. Про мову й мовознавство. — К., 1996.
2. Бондарко Л.В., Вербицкая Л.А., Гордина М.В. Основы общей фонетики. — СПб., 1991.
3. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. — К., 1959.
4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. — К., 1985
5. Доленко М.Т. Вступ до мовознавства: Збірник вправ і завдань. — К., 1975.
6. Донець Л.С., Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. — К., 1989.
7. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. — К., 1974.
8. Камчатнов А.М., Николина М.А. Введение в языкознание. — М., 1999.
9. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. — К.,— Одеса, 1991.
10. Норман Б.Ю., Павленко Н.А. Введение в языкознание: Хрестоматия. — Минск, 1977.
11. Потапенко О.І. Цікаве мовознавство. — Біла Церква, 1996.
12. Росетті А. Вступ до фонетики. — К., 1974.
13. Ющук І.П. Вступ до мовознавства. — К., 2000.
14. Кротевич Є.В., Родзевич Н.С. Словник лінгвістичних термінів. — К., 1957.
15. Левицький Ю.-М. Мови світу: Енциклопедичний довідник. — Львів, 1998.
16. Лингвистический энциклопедический словарь. — М., 1990.
17. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. — М., 1960.
18. Немченко В.Н. Основные понятия морфемики в терминах. — Красноярск, 1985.
19. Немченко В.Н. Основные понятия словообразования в терминах. — Красноярск, 1985.
20. Нечаев Г.А. Краткий лингвистический словарь. — Ростов-на-Дону, 1976.
21. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. — М., 1976.
22. Українська мова. Енциклопедія. — К., 2000 (друге видання — 2004).
23. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. — К., 2001.
24. Хэмп Э. Словарь американской лингвистической терминологии. — М., 1964.
25. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник. — К., 1998.
26. Энциклопедический словарь юного филолога. — М., 1984.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”	5
1 СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ	6
1.1. Структура навчальної дисципліни“Вступ до мовознавства”	6
1.2 Розподіл навчальних годин за формою навчання	7
2. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	8
2.1. Кредитно-модульна структура дисципліни“Вступ до мовознавства”	11
2.2. Схема модульної структури дисципліни “Вступ до мовознавства”	11
2.3. Визначення обсягу годин з дисципліни та перелік форм аудиторних занять, самостійної роботи і контролю знань	11
3.ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН АУДИТОРНОЇ РОБОТИ.....	12
3. 1. Тематика і зміст лекцій.....	13
3.2 Зміст практичних занять.....	15
4. САМОСТІЙНА РОБОТА.....	17
4.1. Теми для рефератів.....	17
4.2. Оформлення реферату.....	18
5. ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ТА ЗАПИТАНЬ ДО МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ТА ІСПИТУ.....	19
6. РОЗРАХУНОК БАЛІВ ДЛЯ ДИСЦИПЛІНИ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА” ЗА ПРОПОРЦІЙНОЮ СИСТЕМОЮ	29
6.1. Структурно-модульна схема дисципліни“Вступ до мовознавства”..	30
7. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ.....	31
8. ПРАВИЛА ЗАРАХУВАННЯ ІСПИТУ	32
9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	32
10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ.....	32
11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	32
12. ЛІТЕРАТУРА.....	33

Навчальне видання

Методичні рекомендації зі “Вступу до мовознавства” для всіх форм навчання
за кредитно-модульною системою організації навчального процесу

Карпенко Світлана Дмитрівна

Редактор *О.М.Трегубова*
Комп’ютерна верстка *С.І.Сидоренко*

Здано до складання Підписано до друку Формат Ум. др. арк.
Тираж Ціна